ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական

52ՐԴ ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 16 — 19 ԱՊՐԻԼ 1903

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար քառասուն դրշ. եւ գաւառներուն համար յիսուն դրշ., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մեկին: ՄԱՍԻՍ հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու: Այն բաժանորդները որոնք պակաս քերթ ստացած են, պէտք է իսկոյն իմացնեն խմբագրութեան: Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ առարկութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր:

Չի հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍի մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամատչելի պայմաններով:

ՁԵՌԲԷ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ

Հասցէ

درعلیده غلطده (ماسیس) غزتهسی اداره‌سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ
Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS
Galata, Constantinople

ԱՅՍ ԿԼԻՄԱՅԻ ՄԷՋ

Ընդհանուր վիշտեր կան որոնք այս աշխարհածանօթ դեղով կատարեալապէս կը բժշկուին։

Հիշերու վրայ ասոր ուշադրութիւն ընել պէտք է։

SCOTT'S EMULSION

Հաղ, հարբուխ, և բոլոր որկորի և թոքի վիշտերը ինչպէս մոռացաւ, և պրօնշիտ, շնչառութեան և կուրծքի երակներուն փորփոքումը և միւս տկարութիւն պատճառող անհանգստութիւններ՝ անմիջապէս կը զսպուին, և կը տկարացուին և վերջապէս կը բժշկուին։ Կամաւանդ ծիւրական ախտի նկատմամբ՝ առաջին նշանները տեսնուած ատեն, անմիջապէս առաջը կ'առնէ։ Եթէ ընտանիքի մը մէջ այսպիսի աղէտ մը կայ, պէտք դեղարան մը դիմել և

ԸՍԳՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

մը առնել։ Ընսգօթի Բաղադրութիւնը այս աղէտը դադրեցնէ և տան մէջ ուրախութիւնը կը վերականգնէ։

Բոլոր դեղագործները և դեղավաճառները կը ծախեն։

19

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՀԷՐՃԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարեղէններ ունենալ, ժամն ու ճաշակաւոր, թէ՝ արեւելեան եւ թէ՝ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ զաւազաններ եւայլն, դիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ–փողոց, թիւ 13։

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 չաբաթական վճարում։ Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ։ Գործածուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով եւ կ'առնուին։ Իսկ ապառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով։

ԱՄՐԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կըսեն թէ ամառը որ եւ է սառուցեալ ըմպելի կը զովացնէ, իսկ թէյը կը քրտնցնէ մարդը։

Փորձեցէ՛ք եւ պիտի տեսնէք թէ այդպէս ըսողները կը սխալին։

Գնեցէք Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆԻ՝ Զինաստանէն, Հնդկաստանէն, Ճավայէն եւ Սէյլանէն ուղղակի բերել տուած բարմ, հոսաւէs եւ առուղջարար թէյերէն, համոզուեցէ՛ք մեր ըսածին եւ զովացէ՛ք ամառուան տաք օրերուն։

Միշտ ուշադրութիւն մեր վաճառանիշին։

Կ. Պոլիս, Պահճէ Գափու, Ճէլալ պէյ խան, թիւ 10։

Մասնաճիւղեր Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, նոյնպէս Եգիպտոս։

Յ. ՎԱՍԻԼԵԱՆԻ չորս տեսակներու մէջ ամփոփուած Գրավարժութեան նոր դրութիւնը հրատարակուեցաւ։ Դիմել բոլոր հայ դրավաճառաց։—Գին հատին 20 փարայ։

ԱՌԱՒԱՒ

52ՐԴ ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 16 — 19 ԱՊՐԻԼ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արհեստ եւ գիտութիւն. ՀՐ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ :—Ինչպէ՞ս կը գրեմ. ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ : — Գարնան երգեր. Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ : — Գրախօսական. «Վաճառականի մը ուղեցոյցը». ԳՐԱԿՐԿԻՏ :—Տուայտանք (Նորավէպ) Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ :—Ուրուագիծներ — Վայրկենական. «Մ. Անեմեան» ԴԱՄԷՐ :— Ֆրանսական Դրականութիւն. «Տղու զգայութիւններ». ԱՆՏՐԷ ԹԷՕՐԻԷ :—Խմբագրական Նօթեր :

ԱՐՀԵՍՏ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Պ. Հրանդ Անդրէասեան, ճարտարագէտ ի Պէրլին, որուն երբեմնակի յօդուածները— մի՛չտ արհեստական ճիւղին նուիրուած—ա-խորժով ու օգտակարապէս կարդացուած են Արեւելքի ու Մասիսի մէջ, Խմբագրութեանս ուղղած է հետեւեալ նամակը որ թերեւս հրատարակելի հանդամանք մը չունենայ իրեն համար ու այդ նպատակով գրուած չըլլայ, բայց այնքան բանաւոր թելադրութիւն մը կը պարունակէ և այնքան գործնական մտքէ մը կը բղխի, որ սիրայօժար կը հիւրընկալենք զայն: Եւ այս առթիւ, չենք վարանիր հրապարակային հրաւէր մը ուղղել՝ արհեստական ու գիտական նիւթերու վրայ գրելու ձեռնհաս գրիչներուն,—ինչպէս չենք դադրած ընելէ անհատապէս, խմբագրական նամակներով,—այդ ճիւղերուն մշակմանը նոր զարկ մը տալու համար Մասիսի մէջ:

Եւ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ յարգելի նամակագիրը առաջին օրինակը ինքն իսկ տար, իր զբաղմանց ներած չափովը ի հարկէ, վերսկսելով մեր թերթին մէջ նոր շարք մը արհեստագիտական յօդուածներու, ինչ որ կը սիրենք յուսալ թէ իր հետեւողները պիտի ունենայ:

«Օգտակարը հաճելին խառնել»—այս ևղած է մեր ուղղութիւնը 1900էն ի վեր, ջանալով միշտ գրականին ու բանաստեղծականին հետ մեր ընթերցողներուն ներկայացնել՝ գիտական նօթեր, բժշկականներ և այլն: Առաջինները չատ աւելի լայն տեղ մը գրաւած են սակայն. և այլապէս չէր կրնար ըլլալ գրական չաբաթաթերթի մը համար:

Պ. Հր. Անդրէասեանի արտայայտած ա-ուողջ գաղափարին դանելիք ընդունելութիւնէն կը սպասենք բարերար արդիւնք մը:

ՊԷՐԼԻՆ, 20 Ապրիլ 1903

Խմբագրապետ Մասիս չաբաթաթերթի
Կ. Պոլիս

Գիտական և արհեստական յօդուածներու հրատարակութիւնները մեր թերթերուն համար հաղուադէպ պարագաներ դարձած են. ասոր պատճառը կա՛մ այն է որ ընթերցողներու կողմէ խնդրանք չի կայ և կա՛մ այն՝ որ խմբագրութիւնները անկարող են պէտք եղած մատուցումը ընելու: Իմ կարծիքովս, այս վերջին ենթադրութիւնը ճիշտ ըլլալ կը թուի, որովհետեւ մեր թերթերուն մէջ յաճախ կարելի է հանդիպիլ գրութիւններու, որոնց հեղինակները իրաւամբ ցոյց կուտան գիտական–արհեստական յօդուածներու պահանջը եւ կ'աչխատին պարզել, թէ անոնք որքան օգտակար կրնան ըլլալ հասարակու-

թեան, երբ ամէնուն հասկնալի, պարզ լեզուով մը գրուած ըլլան և մատչելի նոյն իսկ հասարակ երկրագործին ու արհեստաւորին։

Բնականաբար կարելի չէ խմբագիրներէն պահանջել որ ամէն նիւթի համար կարող ըլլան հեղինակաւոր գրիչ մը գործածել. ասոնք պէտք ունին մասնագէտ աշխատակիցներու, անոնց վստահելու համար գրական այս կամ այն ճիւղը վարելու, մշակելու գործը։ Այսօր հրապարակին վրայ ունինք գրչի բաւականաչափ ոյժեր, որոնք բժշկան–առողջապահական հարցերու մասին կըրնան կշիռ ունեցող կարծիք մը յայտնել եւ կամ այդ ճիւղերուն վերաբերող որ և է նիւթ ձեռնհասօրէն ընդլայնել, պարզել ու ժողովրդականացնել. նոյնը կարելի է ըսել թերեւս որոշ չափով աստուածաբանական և իրաւաբանական ճիւղերու համար. բայց երբ դիտենք արհեստական և ուրիշ գիտական ճիւղերը, կը տեսնենք որ հոս անըմբռնելի երաշտութիւն մը տիրէ։ Այս երեւոյթին շարժառիթը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ մատաղ սերունդին տրուած անբաւական ու անխնամ նախակրթութիւնը։ Դպրոցականները մասնաւորապէս բանաստեղծութիւնով և վէպով զբաղեցնելու միտում մը կայ մեր մէջ և այդ պատճառով այսօր երիտասարդ մը որ ընդունակ է քիչ շատ չնորհքով հայերէն մը գրելու, կարծես ընաղդը ունի կա՛մ ոտանաւորով և վէպով և կա՛մ ֆրանսերէնէ անհամ նոր վէպի մը թարգմանութիւնով իր գրական amateurի փափաքները գոհացնելու։ Իսկ գիտական հարցերու մասին բոլորովին անտարբեր է ան ու ընաւ չի ալ փորձեր մասնաւոր ընթերցումներով դէթ ինքզինքը ընդհանուր կրթութեան պարտաւորեցուցած գիտական հմտութիւնը շատ աւելի համեստ է ու դիւրաստացիկ, քան ա՛յն որ կը պահանջուի որ եւ է դրագէտէ մը, ըլլայ ան վիպող, քերթող, երգիծաբան, քննադատ, պատմագիր կամ թատերգակ։ Այս պատճառով չէ՞ որ մեր այս օրուան գրեթէ բոլոր գրողները խիստ սահմանափակ կարողութիւն մը միայն կը ցուցնեն ու վստահաբար պիտի կորսնցնէին իրենց վարկը, եթէ փորձուէին քայլով մը իսկ դուրս ելնել իրենց սովորական աշխատութեան անձուկ շրջափակէն։

Մեր հասարակութեան մէջ դէպի գիտութիւններն ու արհեստները սէր ծագեցնելու համար որչափ դաստիարակները՝ նոյնչափ և աւելի լրագրական խմբագրութիւնները հոգ տանելու են, քանի որ իրենց ձեռքին տակը ունին լաւագոյն միջոցը, մամուլը, ժողովրդական ամէն դասակարգերու մէջ մտցնելու համար նոր ուղղութիւն ու նոր գաղափարներ՝ գիտական ու արհեստական ճիւղերուն մէջ։ Մասիս՝ իր հրատարակութեան երկար տարիներու ընթացքին՝ միշտ ցոյց տուած է միտումը առաջնորդող ըլլալու օգտաշատ, արդասաբեր ուղղութիւններ տարածելու ու արմատացնելու գործին մէջ, այդ պատճառով բարոյական պարտականութիւն մը ըլլալու է իրեն համար բուռն կերպով պայքարելու մեր հանող սերունդին մէջ մուտ գտած այն կոյր հակակրութեան դէմ, զոր կը տածէ ան տգիտաբար՝ գիտութիւններու և արհեստներու նկատմամբ առ հասարակ։

Ինչպէս յաճախ այս կամ այն յայտնի վիպողին կամ քնարերգուին խմբագրութեանց կողմանէ դիմումներ կ՚ըլլան, խնդրելով երբեմնակի աշխատութիւններով գեղեցիկ պէսպիսութիւն մը դնել առօրեայ հրատարակութիւններու մէջ, նոյնպէս յանձնարարելի է որ նմանօրինակ դիմումներով հրաւիրուէին նաև գիտական և արհեստական աշխարհին մէջ ծանօթ անձնաւորութիւններ իրենց հմտութենէն մաս ու բաժին հանելու լրագրութեան միջոցաւ՝ համալեզու ցեղակիցներու։

Աւելորդ չեմ համարիր յիշել հոս դէպք մը որ երեւան կը հանէ բաւական ծանրակշիռ պարագայ մըն ալ։ Անգամ մը յայտնի օրաթերթի մը խմբագիրը դիմելով երիտասարդ պարոնի մը, որ Ֆրանսայի երկրագործական բարձրագոյն հաստատութենէ մը նոր վերադարձած էր ու իբրև առաջնակարգ ընթացաւարտ ոսկի միտալով մըն ալ վարձատրուած, կը խնդրէր իր մասնագիտութեան վերաբերող որ եւ է նիւթի մասին յօդուած

մը գրել և հրատարակութեան յանձնել։ Մասնագէտ պարոնը այդ առաջարկութիւնը սիրով ընդունելով կ'աւելցնէր. «Բայց ինձ համար չատ դժուար է հայերէն լեզուով պէտք եղածին պէս չարադրել. կարելի՞ է՞ որ օր մը խմբագրատուն հանդիպիմ եւ դուք ձեր փափաքած նիւթի մասին ինձ հարցումներ տալով՝ պատասխաններս նոթագրէք և վերջէն աշխատիք յօդուածը դուք խմբագրել»։

Այս յատկանշական ախուր պարագան մեր թէ՛ թրքահայ և թէ՛ ռուսահայ «զարդացած»ներու մօտ ընդհանրապէս նշմարելի է։ Հայերէն լեզուի անբաւական ծանօթութիւնը չատերը ետ կը կեցնէ այդ մասնագէտներէն՝ գրական հրապարակին վրայ երեւալէ. խմբագիրները աչքի առջեւ ունենալով այս այնքան ցաւալի իրողութիւնը, պէտք է կողմնակի միջոցներով ուրեմն Ջանան այդպիսիներու հմտութիւնը շահագործել ընդհանուրին, որով և իրենց օգտին համար։

Մասնանիշելով գիտական–արհեստական գրականութեան մեր ողորմելի աղքատութիւնը, կամ աւելի ճիշդ է ըսել՝ անոր բացարձակ չգոյութիւնը մեր մէջ, նպատակս էր դրդել Ձեզ, յարգելի խմբագրապետ, հրաւէր կարդալ այն բազմաթիւ սկսնակներուն որոնք գրական օգտաւէտ գործունէութեամբ մը գեղեցիկ անուն մը վաստկիլ կը փափաքին, ընդդրկել գրական այդ անխնամ ու անմշակ մնացած ճիւղերը ու ինքզինքնին նուիրել գիտութիւնն ու արհեստները ժողովրդականացնելու բարերար աշխատութեան։

Յուսալով որ պիտի ուզէք Ձեր գրական աղդեցութիւնը այս մտքով ալ գործածել այսուհետեւ, կը խնդրեմ ընդունիլ իմ խորին յարգանքները։

ՀՐԱՆԴ Յ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Յաջորդ թիւով պիտի հրատարակենք՝ Վիպական թարգմանութիւններ մեր մէջ, ուսումնասիրութիւն մը ՅՈՎՀ. ԴԱՆՃԵԱՆԷ, և Ինչպէ՞ս կը գրեմ ծանօթ հարցումին ոսանաւոր պատասխան մը Մ. ԱՃԷՄԵԱՆԷ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՄ

ՏԻԿ. ՉԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻՆ

Գրելու եղանակնե՞ր։

Վեց էջ թուղթ,—աւելին չեմ ուզեր, երկար յօդուածներ գրելու բարի յատկութիւնը չունիմ,—գրիչ մը, մելան և քիչ մը... տրամութիւն։

Գործը տրամութեան վրայ է. ամէնէն զուարթ գրութիւնս տրտում վիճակի մէջ է որ արտադրած եմ։ Երբ ջիղերս յոգնին, և երբ ուժասպառութիւն մը յաջորդէ բոլոր շարժումներուս, այն ատեն սեղանի մը առջև կը վազեմ, միտքիս մէջ կանխապէս արդէն պատրաստուած ծրագիր մը ընդարձակելու, մանրամասնելու համար անմիջաբար։

Քառորդէ մը աւելի չեմ զոհած բնաւ յօդուածներուս։

Երբ գրելու այդ տարօրինակ տրամադրութիւնս լուծուի, քայքայուի, յօդուածիս կէսը հասած միջոցիս՝ գրիչը իր տեղը կը դետեղեմ և սկսած գրութիւնս կը պատռեմ։

Խմբագրատուն ղրկած յօդուածներուս բընագիրը քովս չեմ ունենար շատ անգամ։

Կը սպասեմ որ յաջորդ օրն իսկ հրատարակուի յօդուածս՝ եթէ օրաթերթի մը ղրկած եմ զայն, այնքան անհամբեր եմ։

Երբ retouche մը անցուած տեսնեմ գրածս, յաճախ կը բարկանամ, և երբեմն ալ կ'երդնում ա՛լ չգրել բնաւ։

Բայց երկու օր ետքը դարձեալ կը սկսիմ գրել, ո՛ և է պարագայէ մը ազդուած, տրպաւորուած։

Բնաւորութիւններուս ամէնէն տարօրինակն է ասիկա։ Ղրկած յօդուածներս մինչեւ որ չի հրատարակուին, ուրիշ մը գրելու չեմ սկսիր։

Առաջին հրատարակութիւնս գերմանական նորավէպի մը թարգմանութիւնը եղած է, ծածկանունով տարադրուած, որ հանուած է ծանօթ դրագէտի մը կողմէ։

Ատ օրը չեմ մոռնար։

Conservatoire եղած միջոցիս, օր մը պտոյտի ելած էի դասատուիս՝ Բրոֆէսէօր

Կիյեօմ Բէլլբռի հետ։ Ճամբան՝ չի ճանձրանալու համար, պզտիկ սիրուն պատմութիւն մը ըրաւ ինծի, և ես անմիջապէս խենթ բաղձանքը ունեցայ այդ պատմութեան ընդարձակը ուզելու, ու հայերէնի վերածելու։

Հրաշալի նորավէպ՝ մըն էր անիկա, այնպէս որ իմ այն ատենուան տկար հայերէնիս վրայ, կրնա՞ր քօղ մը ձգել։ Դիտած չէ՞ք որ նիւթին ընտրութիւնը, գաղափարներու դասաւորութիւնը, շատ անգամ ոճին ու լեզուին յանցանքները, թերութիւնները կը մեղմեն։

Առաջին անգամ ըլլալով բուն ստորագրութիւնս, գրականութեան մէջ, «Փայլակ»ի հռչակաւոր հարցումին առթիւ գործածած եմ։

Անկէց ետքը շատ մեղքեր գործած եմ, անշուշտ գրական խնդիրներու մէջ. բայց հաւատացէ՛ք որ բոլոր մեղքերուս ամէնէն մեծը կըզգամ որ Բրիզանթէմի «Հայու Կընիկ» յօդուածին պատասխան մը գրելս էր։

Ես աղէկ կը ճանչնայի և շատ լաւ կը հասկնամ զինքը, բայց անիկա երբե՛ք պիտի չկրնայ հասկնալ զիս։

Գրելու եղանակներս հետաղօտած պահուս, պզտիկ չեղում մը ունեցայ։ Այս չեղումը ամէն ատեն կը պատահի։ Պատճառը սա է որ երբեք չեմ կրցած մէկ բանի վրայ սեւեռած մնալ։

Փորձառութիւնը թերևս բոլոր այդ կարգի թերութիւններս սրբագրէ օր մը։

Գաղափարներս ու զգայութիւններս թուղթի վրայ տեսած ըլլալու նպատակով կը գրեմ միայն։ Բանաստեղծութիւն կը գրեմ՝ իմ հաճոյքիս համար լոկ։ Նորավէպ կը գրեմ՝ բարեկամուհիներէս ներշնչուած։ Սէրերս և ատելութիւններս կը հրատարակեմ՝ անկեղծութիւնս մշանջենապէս ապացուցանելու համար։

Կնոջական հարցերուն վրայ կեանքիս մէջ տող մը բան պիտի չգրեմ երբեք։ Երդում ըրած եմ, և այս երդումս ան միւս գրելէ դադրելու երդումներուս չի նմանիր։

Ինքզինքս անչքացած, աղտոտած կը զգամ, երբ անուն կավուոչներու բերնին մէջ կամ գրիչին տակ տեսնեմ։

Երէկուան պաշտածս այսօր չեմ այրեր բընաւ, վաղը անոր տեղ ուրիշ մը դանելու համար։

Գրական ոխ ըսուածը գոյութիւն չունի ներսիդիս, կը բաւէ որ հակառակորդս իր անքաղաքավար, իր յանցաւոր ըլլալը խոստովանի։

Երբե՛ք, մինչեւ այսօր, բաց գրութենէ մը չեմ դայթակղած՝ փոխ առնուած գիրք մը կամ ձրի ղրկուած թերթ մը ետ դարձնելով։

Լիսթի Ռիկօլեթթօէն աւելի՝ կ'աղդուիմ քան բանաստեղծական ո եւ է հատորէ մը։

Պառքառօլիս առաջին տասնըչորս քերթուածները, անոր նուագումէն անմիջապէս ետքը գրուած են։

Եւ բնաւ ջութակը չեմ սեր, անոր համար որ չսիրած մէկ անձս այդ երաժշտական գործիքով կը նուագէ։

Գրելու եղանակներս չա՛տ պարզ են, այնպէս որ կրցայ կարծեմ գաղափար մը տալ անոնց մասին, մտաժիտման այս պահուս, ուր ոչ մէկ բանի վրայ կը մտածեմ։

Բայց յօդուածս վերջացնելու վարկեանիս, հալածող ուրուականի մը պէս դէմս կը կանգնի այն հրաշալի կինը, որ Երաժշտութիւն կը կոչուի, կին մը որ կ'երգէ միշտ, որ երանդասղնակներուն բոլոր փափուկ թոյրերը, բոլոր նուրբ երանգները կը կրէ իր շղարշէ նուրբ ու թափանցանց զգեստին վրայ, և որուն մարմինը, ժապաւէններու, փետուրներու, երիզներու, թաւիշներու մէջ պարուրուած, օդային ու ոսկեսար ներդաշնակութիւն մը կը կազմէ,—ծիածանող ու պրիսմակուող ներդաշնակութիւն, որ նայուածքդ, ուժերդ, հրայրքներդ կը գերէ, կը գրդռէ տարօրինակ կերպով։

Գրելու սա քիչ մը կարողութիւնս՝ ամբողջովին երաժշտութեան կը պարտիմ։ Եւ ասոր համար է որ եթէ երբեք ո եւ է պատճառով գրելէ դադրիմ օր մը, ցաւ մը պիտի չզգամ երբեք, քանի որ անդին ուրիշ մը ունիմ, երաժշտութիւնը, որ բանաստեղծութիւններուն ամէնէն անհիթականը, ամէնէն divineն է,(*) և որուն սուառնադին թեւե-

(*) «Die instrumental-musik ist die romantischse aller künste, denn nur das unendliche ist ihr vorwurf» — «Բոլոր արուեստներուն մէջ ամէնէն բանաստեղծականը գործիական երաժշտութիւնն է. անհունը միայն իրրեւ նիւթ կը ծառայէ իրեն»։

ՀՕՖՄԱՆ

բուն մէջ ապաստանած՝ սենեակիդ մէջ առանձին, քու տառապանքներդ կրնաս սարսրռալ համարձակօրէն, առանց ենթադրական կեղծ պարկեշտամոլութիւններու, հիացիկ, առանց ուրիշէ մը ծաղրուելու կասկածներուն։

ՄԱՌՈՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«Վաճառականի մը Ուղեցոյցը». Գրեց Կարապետ Սօլախեան. (Մասն Ա.) Տպագրութիւն Սարբեան եւ Ընկ. Կ. Պոլիս. 1903։

Աւանդ մը ի վեր այնչափ վարժուած ենք դպրոցական առատ դասագրքերու հրատարակութիւններ տեսնելու, որ շատ հաճելի սպասորութիւն մը կը զգանք, երբ աւելի կոնկոնանք ողջունելու ուսանողներէ տարբեր դասակարգերու գործածութեան յատկացեալ երկասիրութեան մը լոյս տեսնելը։

Այս կարգէն է փաստաբան Կարապետ Էֆ. Սօլախեանի նոր հրատարակութիւնը՝ Վաճառականի մը ուղեցոյցը, *որ, ինչպէս անուանէն ալ յայտնի է, գլխաւորաբար վաճառական դասակարգին ուղղուած է, դասակարգ մը՝ որ միշտ կարեւոր ու պատուաւոր մէկ մասը կազմած է մեր հասարակութեան՝ թէ՛ Օսմ. երկիրներու մէջ եւ թէ՛ աշխարհի ո և է կողմը որ Հայ դանուած է։*

Բայց Վաճառականի մը ուղեցոյցը *անունէն չկարծուի թէ հեղինակը նպատակուսնեցած ըլլայ նոյն իսկ վաճառականութեան գիտութիւնը սորվեցնել, որ իր մասնագիտութենէն դուրս է եւ մանաւանդ այսպիսի համեստ հատորի մը սահմաններուն մէջ ամփոփուելիք ուսում մը չէ։ Վաճառականներու ուղեցոյց ըլլալու սահմանուած այս գիրքը ատկէ աւելի կարեւոր եւ անհրաժեշտ բաներ կը սորվեցնէ յատակ, պարզ եւ ամէնուն հասկընալի ոճով ու լեզուով։ Իր փաստաբանական արուեստին հաւատարիմ՝ Սօլախեան Էֆ. վաճառականական օրէնքներու ամէնէն կարեւորները, անհրաժեշտները ու գործածականները ձեւնհասօրէն ամփոփած է այս հատորին մէջ, զոր իրեն ուղեցոյց բռնող վաճառական մը կատարելապէս գիտակից կ'ըլլայ օրէնքի այն ամէն տրամադրութեանց որոնք կիրառութիւն ունին վաճառականի մը բացած կամ իրեն դէմ բացուած դատի մը մէջ։ Աւելորդ է ըսել թէ վաճառական մը, ինչպէս ուրիշ որ եւ է անհատ, որչափ աւելի որոշակի գիտակ ըլլայ օրէնքի բոլոր այդ մանրամասնութիւններուն և ձեւակերպութիւններուն, որոնք ամբողջ գիտութիւն մը կը կազմեն, նոյնչափ վստահ կ'ըլլայ դատավարութեան մը առեն, կ'ուզէ ինքը սկսած ըլլայ դատը իր մէկ իրաւունքը գանձելու համար, կ'ուզէ ուրիշի մը կողմէ իր դէմ բացուած դատի մը մէջ ինքզինքը պաշտպանելու հարկին մէջ գտնուի։ Իրաւ, գլխաւորաբար փաստաբանի գործ է այդ, և խիստ հաղուադէպ է տեսնել վաճառական մը որ իր դատը ինք անձամբ վարէ՝ փոխանակ փաստաբանի յանձնելու, բայց չէ՞ որ ինքն ալ գիտակցութիւն կ'ունենայ գործին դարձուածքներուն և օրէնքին նրբութիւններուն որով կոյրզկուրայն հետեւած չըլլար փաստաբանին ամէն խօսքերուն, որոնք որքան ալ անկեղծ և իրաւացի ըլլան, վերջապէս առանց գիտակից համոզման է որ պիտի ընդունուին դատին տիրոջմէն, եթէ ան ալ արդէն թափանցած չըլլայ օրէնքներու ոգւոյն և կազմութեանը։ Օրինակի համար, ո՞չ ապաքէն ա՛յն մարդը առանց խաբուելու և աւելի շահաւոր կերպով չինած կ'ըլլայ իր տունը, որ ճարտարապետութենէ կը հասկնայ և բոլորովին կուրաբար չի վստահիր ճարտարապետին որուն կը յանձնէ իր տան շինութիւնը։ Այսպէս չէ՞ նաև միթէ ամէն արուեստներու մասին ալ։*

Բայց ամենէն աւելի անհրաժեշտ է այս պայմանը առեւտրական դատավարութեանց մէջ, որոնք շատ անգան մահու և կենաց խնդիր կը դառնան ենթականերուն համար։ Եւ երբեմն առնուած սխալ քայլ մը կամ օրէնքի անգիտակցութենէ ծնունդ առնող վարանում մը կործանում առաջ կը բերէ ուսկից վերականգնիլ այլ ևս անհնար կ'ըլլայ։

Արդ, Վաճառականի մը ուղեցոյցը *այս թանկագին ծառայութիւնն է որ կը մատուցանէ բոլոր վաճառականներուն մասնաւորապէս եւ ամէն անհատի ընդհանրապէս, զի կը*

խօսի ի մէջ այլոց Մահքէմէի Շէրիէի, Հուզուգի (Իրաւադատ), Ճէզայի (Պատժական), և Թիճարէթի (Առեւտրական) օրէնքներուն վրայ, կը պատկերացնէ վաճառականութիւնը իր ուսմարներով և պարտաւորութիւններով, կը բացատրէ առեւտրական ընկերութեանց տեսակները (հաւաքական, չահակցական եւ անանուն), պատասխանատուութիւնները եւ կազմութեան ու ցուցման եղանակները. իբր «Ի հայելւոջ» կը ներկայացնէ փոխանակագրի (փօլիչայ), յանձնարարումի (հեվալէ), հրամանի եւ պարզ մուրհակներու, բրոդեսքի եւ ՀԼասուպահանջի (բրոդեսդ եւզարար զիան), փոխանցումի եւ երաշխաւորութեան (ճիրօ և բեճալեք) ձեւերը, սկզբունքները եւ անոնցմէ ծագելիք դատերը: Մանկութեան գլուխը մանաւանդ որ կը գրաւէ ամբողջ 58 էջեր, այսինքն գրքին $^1/_3$ մասը, խիստ մանրամասն կերպով բացատրուած է, որ մանաւանդ ներկայիս համար յոյժ մեծ չահեկանութիւն ու այժմէութիւն ունի, քանի որ դժբաղդաբար մանկութիւնները սկսած են այնքան յաճախադէպ դառնալ և սպառնալ առեւտրական ամէն վարկ ու պատիւ վնասցնելու: Նոյնպէս խնամով աւանդուած են ծովային առեւտրական օրէնքները, դասավարութեան օրէնքները (ուսուլը մուհաքեմաթը ումումիյէ), և գործադիր իշխանութեան (իճրա տայիրեսի) ու դրոշմի օրէնքի (թամղա ճիզամնամեսի) վերաբերեալ կարեւոր ծանօթութիւնները:

Այս գրքին արժէքը սոսով ալ չատ աչքի կը զարնէ որ թուրքերէն օրինական բառերը կատարեալ ճշդութեամբ թարգմանուած են հայերէնի և դիւրութեան համար դիմացնին ալ փակագիծի մէջ թուրքերէնները դրուած են: Իսկ գործին վերջն ալ զետեղուած է բառգրքոյկ մը ուր նշանակուած են պաշտօնական ու օրինական կարեւոր բառերը թէ՛ հայերէն, թէ՛ հայատառ թուրքերէն և թէ՛ զուտ թուրքերէն:

Այսպիսի բովանդակութեամբ ու Սարբեան մատուր տպագրութեամբ լոյս տեսած սոյն կարեւոր հատորը որ պիտի ունենայ տակաւին իր երկրորդ մասը, կուգայ լրացնել խիստ զգալի պակաս մը մեր գրականն արտադրութեանց մէջ: Կ'արժէ որ ամէն անհատ, ըլլայ վաճառական կամ ոչ, օրինակ մը ունենայ իր ձեռքը:

ԳՐԱԿՐԿԻՏ

ՅԱԿՈԲ ՀԱՃԵԱՆ, ժողովրդական զաւեշտագիր մը, որ երկար տարիներէ ի վեր կ'աշխատակցէր իրարու յաջորդող մեր զաւեշտաթերթերուն, մեռաւ չաբթուս Եէնի-Դարու, իր բնակարանին մէջ և յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ անչուք կերպով: Թէև դարգացած մտքի տէր մէկը չէր, և դիպուածով միայն ինկած էր լրագրական ասպարէզը, բայց ծանօթ ընտանիքի մը զաւակը ըլլալով և իր երիտասարդութեանը՝ նիւթական փայլուն վիճակ մը տեսած անցուցած, ուսումնասիրութեան առատ նիւթեր ունէր ընկերային ու ընտանեկան կեանքէ, զորս կը պատկերացնէր ախորժելի ոճով մը: Պահ մը խմբագիր ալ եղած է, հրատարակելով Միմոս զաւեշտաթերթը: Պաշտօնակից մը՝ որ մօտէն կը ճանչնար հանգուցեալը՝ անոր նուիրած Քրոնիկի մը մէջ կը գրէ. — «Թերեւս կարգացած էր ժամանակին Պարոնեանի գրած այն տողերը, թէ երբ մարդ յուսահատի՝ կամ անձնասպան կ'ըլլայ և կամ... խմբագիր»:

Վիպական ճիւղն ալ մշակած է Հաճեան, միշտ ժողովրդային խաւերը պրպտելով. և թէպէտ իր գրուածքներուն մէջ ոչ վիպական արուեստ կար, ո՛չ գրականութիւն, ու ո՛չ ալ ոճի և լեզուի խնամք, սոսով հանդերձ իր Բեռայի գիշերները ու Հեղինեն բաւական հաւնուած են՝ իբրեւ կեանքի պատկերներ ցուցադրելնուն համար: Այս վէպերուն հիւսուածքին մէջ՝ Հաճեան կը ներշնչուէր Եւրոպական Թերթոններէ, արկածալից պատմութիւններ պատմելով:

Իր նախորդ դիրքը կորսնցնելէն ետքը, լրագրական ու վիպական աշխատութիւնները երբեք չապահովեցին իրեն նիւթական բարեկեցութիւն մը եւ չքաւորութեան մօտեցող շրջաններ ունեցաւ իր կեանքի վերջին տարիներուն մէջ:

Մանգումէի այսօրուան թիւին մէջ՝ Բասիմ իր «Օրուան մտածումներ»ը կը նուիրէ հանգուցեալ զաւեշտագրին, անձնական յիշատակներով ու անէկտոդներով խառն չահեկան յօդուածի մը մէջ ներկայացնելով Յակոբ Հաճեանը:

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԳԵՐ

Մռայլ էր յունուար. ձիւնը՝ ձոր ու սար
Ծառերն ու թուփեր ծածկեր հաւասար,
Բրմահան փունջեր ծաղկի լուսեղէն
Ցորիններ կախեր ամէն մէկ ճիւղէն.
Ես պատուհանիս էտեւէն դողդոջ
Լրսէի հովուն կոծն որոտագոչ.
Զուարթ արտոյտին բունիկն էր թափուր,
Ու սեւ ագռաւներ կուլային տխուր:
Այդ ձիւնը՝ ծաղիկ վրձիս, անտերեւ,
Պատրանքն էր գարնան կեղծ ու անարեւ.
Ու վաղը թոռմած կը հալի վրձիս
Ինչպէս հիւանդին խուսափուկ ժրպիս:

Ապրիլին կախարդ ու արգասաբեր
Մատները պնդեն ծառերն ու թուփեր.
Զորերեն մինչեւ սարեր լեռներուն
Ծաղիկներ բացուին գոյնով վառվռուն՝
Որ գերդ դիւթական ծիրանի գօտի
Լայն կը տարածուի ու անուշ հոտի.
Վարդենիք հագած նոր տերեւ՝ նոր ծիլ
Հարսի նազանքով կը սիրեն պարծիլ.
Դեռ պուս մ'անձրեւի, կաթիլ մը ցողի
Կարոս են իրենց կոկոններ լրդի:
Կապոյտ բունիկներ ճիւղերեն առկախ
Ուր սարեկներու ձագուկներ ուրախ
Կը շարժեն իրենց թեւեր խատուտիկ,
Կարծեմ իրարու կ'աւետեն Զատիկ.
Ոսկեթերթ Ֆուլիան, լիլան նրբագոյն,
Համեստ մանիշակն, ոսոր ձիթենեւոյն,
Սուրբ Թադումին շուրջ հիւրերն են ֆնֆուշ
Որ խունկին խառնեն իրենց բոյրն անուշ.
Գարուն ու Զատիկ զիրար համբուրեն,
Ասուած ալ կ'օրհնէ երկնակամարեն:

Մ. ԱՃԵՄԵԱՆ

ՏՈՒԱՅՏԱՏԵՍ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

ԳՐԻԶԱՆԹԷՄԻՆ

I

Ահագին ոգեւորութիւն կար ան դիչերը***ի յունական ձմեռնային թատրոնին մէջ որ Բարեկենդանի չաբթուան զուգադիպիլ տուած էր մէկը իր տարեկան այն մեծ պարահանդէսներէն որոնց՝ դիւղին ծանօթ ընտանիքները ու մանաւանդ գեղապաշտ աշխարհիկներ հաճոյքով կը դիմեն, բարեգործական նպատակի մը յաջողութեան նպաստած ըլլալու գոհունակութեան չափ՝ քանի մը քաղցրահնչիւն ժամեր ալ անցունելու դիտակցութեամբ։ Հոլանի ուսեր, ճաճանչաւոր դէմքեր՝ օթեակներու խորը, չնորհալի լքումներով կը տիրէին յաղթական, մինչդեռ ուրիշներ, բեմին մօտ կանգուն կամ նստարաններու վրայ, ապահովաբար նոր էնքրիկներ յղանալու զբաղած էին՝ իրենց ծպտուն հանդամանքով։

Շուրջերնիս, ամէն կողմ, կարգադիր մարմնին ջերմեռանդ անդամները իրենց փափկանկատ սեռվիսներով օգտակար հանդիսանալու ջանք չէին խնայեր։

Երանութեան մանրանկար–աշխարհ մը վերջապէս՝ ուր ամէն մէկը իր ճաչակին ու հոգեկան վայելքի ըմբռնումներուն համաձայն պիտի զուարճանար այդ դիշեր, հոգ չէ թէ վաղորդայնի մը դառնութեամբ համակուէր միւս օր—անակնկալ պատրանքներու անողոք յաճախումէն։

Թէ առաջին պահերը ի՛նչ արագութեամբ սահած էին, ո՛չ ոք դիտէր։

Կռաճ ռըբօն հարկ եղած կաղդոյրը պարզեւած էր արդէն ընտրեալ հաւաքոյթին իւրաքանչիւր անդամին, երբ քառնեհները ձեռք առնուելցան կրկին, և ընդհանուր զուարթութեան մը մէջ, անխոնջ քաւալիէներ իրենց պարընկերուհիները սրահին խորը վութացուցին։

Վալսի նշանը տրուած էր։ Ու մեքենաբար, տենդագին յորձանուտի մը մէջ, զոր թոնիի խիզախ նուագախումբը սկսեր էր—յուզեալ, եղեկտրացած պարի սիրահարներ — ու տրտի, հոգիի՝ ալ սիրահարներ—գիրկընդխառն ու արբչուն կը դառնային ա՛լ, ոտքերու ճարպուկութեան ու չարժուձեւերու փափկութեան տարօրինապէս վայելուչ ներդաշնակութեամբ մը զոր ա՛ն քան գիտեն երեւան բերել վալսի օրօրուն ծփանքին անձնատուր՝ երաղատենչ հոգիները։

Ակնթարթ մը բաւեր էր քիչ մը առաջուան այն լայն ու թափուր սրահը, յանկարծ, մարդկային հսկայ կոհակաւորումներով ողողելու և հիմայ, դիմակաւորներու եւ անդիմակներու զաւեշտոտ հակադրութեան հետ—կեանքի ինքնախաբութեան պատկերներ—այերապար, թափանցիկ մշուշ—ամպի մը բարձրանալը կը դիտէր հանդիսատեսը, ամայացած, լքուն օթեակներուն լոյսերն ի վեր ծփացող։

II

—Յոգնեցայ Ալիս, կը հարցնէր Վահրամ, դպրոցական հին բարեկամ մը, իր քովի դիմակաւորուհիին,—զոր՝ ծպտած ըլլալուն հակառակ ճանչցայ—և այս վերջինին դլխու հաստատական չարժումին վրայ աւելցնելով.

—Եկուր քիչ մը պիւֆէն երթանք։

Ժամ մը ամբողջ պարեր էին և հանդիսատի պէտքը զգայեր։ Հանդիսատ։ Թերեւս։—Հիմայ առջեւէս իրենց հեռանալը կը դիտէի անձկագին, երիտասարդը իր անծանօթ մնալ ուզողի անբնական, կեղծ քալուածքին մէջ ու ընկերուհին՝ անոր թեւէն կախուած, պըչրոտ, փափկանազ։

Աչխոյժը, թափը կը չարունակուէր ասդին անհամեմատ ուժգնութեամբ։ Անխոնջանելի Բաղթիին տիրող ձայնը երկու հոծ կլիսաբաժիններ կազմած էր քառրիլի համար, երբ նուագախումբը այս անգամ Petits cochons հնչեցնել սկսաւ։ Վահրամին ալ չուզածը։ Վերջապէս Ալիսին հետ առանձին պիտի մնար։

Փափուկ, նրբաւարտ գեղեցկութեամբ աղջիկ մը այդ Ալիսը, որուն խորաթափանց ու դիտակցող աչքերուն հրախաղութիւնն-

բուն չափ հոգիին խուսափուկ շնորհները տա-
բիներ ամբողջ զբաղեցուցեր էին երիտասար-
դը, ինքն ալ իր կարգին զգայնոտ էակ, որ
զայն իբր իր խոհալը կը պաշտէր։

Այս պարագան, դեռ ուրիշներու հետ,
անծանօթ չէր ինծի և հետաքրքիր էի գիտ-
նալ թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան պիտի մտածէր
Վահրամ օգտուիլ այդ առանձնացումէն։

Ալիսի ծնողքին համար տան մտերիմներէն
մէկը կը նկատուէր երիտասարդը, գրեթէ եղ-
բայր մը, և անոր վրայ իրենց ունեցած բա-
ցարձակ վստահութենէն էր որ իրենց աղջ-
կան այդ գիշեր Վահրամին ընկերակցութեամբ
պարահանդէս երթալը թոյլատրեր էին։

III

Կարճ դադար մը յաջորդած էր երկարա-
ձիգ ու հրապուրոտ կավօթ-վալսին։ Ոմանք
իրենց օթեակները քաշուած, ուրիշներ իրենց
ընկերուհիները յաւիտենական պիւֆէն առաջ-
նորդած և մէկ քանիներ ալ պատոյտով մը
այդ հանդիսաւոր վայելելու վրայ էին։

Վահրամ ալ այս վերջիններէն էր։

Կեանքի յուզումնալից ու փոթորկոտ անցք
մը վերջ՝ երանաւէտ անդորր մը այդ պահը
ուր խոստումներու, յուսալից բառերու կամ
մտերմիկ խօսքերու փոխանակութիւն մը ա-
ամենէն հմայիչ ժամանցներէն մէկը կը կազմէ,
ապրած ըլլալու վայելքին հետ։

Եւ արդէն բուն ապրուած վայրկեանները
չէ՞ն ասոնք։

Վահրամ իր սև soմինօֆին ու բարեկամու-
հին իր գեղացի աղջկան յատկանշական ծըպ-
տումին մէջ կը շարունակէին չրջապտիլ։ Ի-
րենց վստահ ու անխռով ընթացքը եւ չուր-
ջերնին անցած դարձածին անտարբեր երեւ-
ոյթներն՝ տպաւորութիւնը կուտար թէ անծա-
նօթ մնալ յաջողած կը կարծէին ինքզինք-
նին։ Ասոնց այս ինքնախաբութիւնը ապրել
հաճելի բան չպիտի ըլլար անշուշտ, մանա-
ւանդ առանց վճռական պարագայի մը մէջ
ուր իրենց ապագայի դերը պիտի վերջնապէս
ճշդուէր։ Եւ յետոյ, Վահրամը կը ճանչնայի
արդէն. սրտի խնդիրներու մէջ բացարձակա-
պէս դաղտնապահ այդ ազան վաղը ինքնա-
բերաբար ինծի պիտի դար իր հոգեկան վի-
ճակը աչքիս առջեւ դնելու—ինծի՛ միայնակ,
իր սրտակիցը, իր միւս եսը։

IV

Իրաւ ալ եկաւ։

Յաջորդ կիրակին, առտուան դէմ, Ալիս
Սրլանտիս մանելս նշմարած և քովս փու-
թացած էր. ու անմիջապէս սեղանի մը առ-
ջեւ անցնելնիս և ան գիշերուան պատահած-
ներուն զուգադիպօրէն անդրադառնալնի՛ս
մէկ եղաւ։

Տխուր ու մտահոգ երեւոյթ մը ունէր,
խօսած ատենը, դարեջուրի փրփուրները դի-
տելով մերթ, ու նիհար մատները երբեմն
ճակտին տանելով իբր թէ մղձաւանջ-դաղա-
փար մը հոնկէ վանելու շարժումին մէջ։
Անձկութեամբ մտիկ կ՚ընէի զինքը երբ կը
շարունակէր.

—Այսպէս, ահռելի ճգնաժամ մը անցու-
ցի։ Ես սիրոյ վրայ կը խօսէի իրեն և անիկայ
պարտականութեան զգացում մը կը յիշեցնէր
ինծի։ Անձնուիրութիւն կը պահանջէր ինէ.
դիտե՞ս որու հաշուոյն, իր հօրեղբօր աղջկան,
Մատլէնին...

—Վա՜յ, բացագանչեցի դառնութեամբ...

—Այդ աղջիկը գիս կը սիրէ եղեր...։
Հիմայ դուն իմ տեղս եղի՛ր և Ալիսը զոհէ
Մատլէնին. կարելի՞ բան է, եղբա՛յր։

Պահ մը լռեց։ Մեղաւորուհիին Թէօֆիլ
բանաստեղծին դժնդակ՝ դերը վիճակեր էր
կարծես խեղճ բարեկամիս որ սիրոյ ու կրքի
երկու մեծ զգացումներուն միջեւ իբր թէ
ընտրութիւն մը ընելու դատապարտուած ըլ-
լար։ Այս պարագան դիտել տուի իրեն, ո-
րուն հանդէպ ցաւատանչ աւելցուց.

—Թէօֆիլ՝ Մաւիով տառապեցաւ ու Տաֆ-
նէին եռեւէն ինքն ալ փակեց իր աչքերը...։
Բայց ես կ՚ուզեմ որ իմ կեանքս անորինին
պէս նաւաբեկութիւն մը չըլլայ։ «Դուն ոտ-
քերուդ տակ կոխկռտուած սիրտ մը ունիս»
կ՚ըսէր ինծի Ալիս, ակնարկելով Մատլէնին
դժբախտ սիրոյն և զիս կը հրաւիրէր անոր եր-
ջանկութեան փութալ։ Ալ կարելի՞ էր յա-
մառիլ Ալիսին մօտ որ, գիտե՛մ թէ համակ-
րած էր ինծի, բայց անձնուրացիկ զոհողու-
թիւն մըն է որ կ՚ընէր...

Գարեջուրի դաւաթները կրկին լեցուեցան։ Չէի ընդմիջեր զինքը։ Ուզածին պէս կը խօսէր։ Բայց կը հաւատայի թէ այս տըղուն հոգիէն բուռն տագնապ մը անցեր էր ամպրոպի մը պէս...

—Կը յիշեմ թէ իրեն պատասխանեցի՝ պահ մը պարողները ցոյց տալով. «Ալի՛ս, նայէ սա յորձանքին. կեա՛նքը տես. ամբողջ յուզումներով լեցուն է. արդէն շատ տառապած ենք և այս զոհողութիւնը ինայէ՛ ինծի—ու քեզի՛ ալ։ Կ'ուզես որ մինակ բարեկամ մը մնամ քեզի, բայց չեմ կրնար...» և անիկայ յարեց սապէս.

—Վահրամ, անօգուտ են խօսքերը։ Դուն կրնաս։ Փորձէ՛ և պիտի տեսնես։

V

Լուծումը։

Իր առեղծուածային վիճակին մէջ մնայ անոր սրտին կնճռոտ ցանցաւորումը, և ամիսներ վերջ, տակաւին կը յիշէր ան այդ փայլուն պարահանդէսէն՝ իր հոգիին իբրև հաճոյքի բաժին՝ դաւն ու մութ տուայտանք մը վիճակած ըլլալը։ Կուրծքին տակ, որ ամբողջ լեցուած էր Ալիսին—զինքը ներշնչող սիրոյ—յիշատակովը, նոր անձնազոհութեան մը ղդայումը տեղ չի դտաւ։

Նախանձ թէ անխուսափելիութիւն՝ Մատլէնին այդ անողոք սէրը, որուն Վահրամ երբե՛ք չկրցաւ ներել...

ՄԻՀՐԱՆ ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾՆԵՐ

(ՎԱՅՐԿԵՆԱԿԱՆ)

ՄԿՐՏԻՉ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ընտանիքի բարի հայր մը. ալեւոր մօրուք՝ բայց երիտասարդի հասակ, առանց որ եւ է կքումի, մեղմ. անոյշ խօսուածք, հեղահամբոյր բնաւորութիւն, «մրջիւնի վրայ չի կոխելու» ղգուշաւորութեամբ բուխ–սիրտ։ Ասանցմէ պէտք չէ հետեւցնել սակայն թէ մեղմ caractère մը ունի. ընդհակառակը։ Անձով լուրջ ու պատկառելի, երկար տարիներէ ի վեր կարեւոր պաշտօնի մը գլուխը կը գտնուի հեռագրական վարչութեան technique ճիւղին մէջ. դրական ու գիտուն՝ իր գործի սահմանին մէջ, և անկէ դուրս, իր պարապոյ ժամերուն, երեսզոտ ու բանաստեղծ։

Մկրտիչ Աճէմեան, նախկին սան Վէնետիկի Մխիթարեանց, կը պատկանի իբր կէս դարու արժանաւոր համբաւ մը վայելող մեր այն բանաստեղծներու և դրագէտներու դըպրոցին, որոնց վրայ ազնուական հով մը կայ և որոնց փայլուն ներկայացուցիչները կը մընան միշտ ինքը և Թովմաս Թէրզեան. սա տարբերութեամբ որ, մինչ Անակրէոնի տաղերուն թարգմանիչը չատոնց վար դրած է գըրիչը, գէթ մամուլին ու հանրութեան համար, Ժպիտ եւ արտասուքի հեղինակը կը շարունակէ քնարերգել։ Իր բանաստեղծութեանց երեք տպագիր հատորներուն չափ, եւ թերեւս աւելի թիւով քերթուածներ ունի՝ խնամով դասաւորուած, պահուած, ձեռագիր վիճակի մէջ, որոնք Վերջին կայծեր անունով ստուար հատոր մը պիտի կազմեն՝ երբ տպագրութեան յանձնուին։

Գիշեր կը յիշեն, այսօր, թէ այս ղգայուն քերթողը պահ մը խմբագիր եղած է...զուտ մտաւորական հարցերով զբաղող հանդէսի մը, Տնտեսի։ Բայց ինչ որ անծանօթ կը մնայ զինքը կարդացող հասարակութեան, արդի սերունդին մասնաւորապէս, իր երգիծաբանբանաստեղծի յատկութիւնն է զոր քիչ անգամ ցուցադրած է, այն ալ երիտասարդութեանը օրերուն։ Հեղնոտ, խայթող ոտանաւորներ դրած է, որոնք զինքը Հայ Պէռանժէ ալիաղոսին արժանի պիտի դարձնէին՝ եթէ հաճոյք ղգար մշակելէ նաեւ այդ ճիւղը։

Սէրը՝ իր մելամաղձոտ ու տխուր դրչին տակ՝ աննիւթական բան մընէ, հովուերգութիւն մը. և պչրող կիներուն, կամ Զօհրապի բացատրութեամբ՝ «անձնամատոյց»ներուն եթէ ոտանաւոր մը ուղղելու ներշնչումը ունենայ, կարեկցութեամբ ու ցաւով լեցուն տողեր է որ կ'արտադրէ։

Մաքուր, խէտալ սէրերու բանաստեղծն է Աճէմեան, և իր Ժպիտ եւ արտասուքը,

Լոյս եւ սուերէրը ու Դարնան հովերը, իրենց ներդաշնակ երգերով թրթռացուցած են տասնըհինգէն քսան տարեկան ամոլներու սիրտեր, սրինգի մը ներդաշնակութեամբ որուն անուշութենէն բան մը չեն պակսեցուցած տարիները, մինչև հիմայ, ու Վերջին կայծերը պիտի ունենանոյն հմայքը,—գարնան զուարթ առաւօտի մը ու աշնանային իրիկնամուտի մը գեղեցկութեանց մէջ կեցած տարբերութեամբը միայն։

ԴԱՄՈՒՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

"ՏՂՈՒ ԶԳԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,,

Վերջին օրերս, Բարիզի մէջ հրատարակուեցաւ մէկ նոր ու չա՛տ գողտրիկ հեղինակութիւնը Անտուէ Թէօռիէի որ, Ֆրանսայի արդի առաջնակարգ գրողներուն մէջ, կը շարունակէ իր յատկանշական դիրքը պահել։ Այդ հատորէն,—որ կը կրէ Տղու Զգայուքիւներ խորագիրը,—Մասիսի ընթերցողներուն համար կը ներկայացնեմ թարգմանաբար էն թարմ ու շնորհալի մէկ–երկու էջերը։

Վ. Գ.

ԿՐԱԿԸ

Բնական երեւոյթներուն մէջ, անիկա՝ որ մանկական երեւակայութեան վրայ կ'աղդէ ամէնէն թափանցիկ, ամէնէն խորհրդաւոր կերպով բանաստեղծական՝ եւ որ ամէնէն աւելի հիացումներ կ'առթէ, կրակն է ապաքէն։ Հին ատենը, ա՛ն կը բերկրեցնէր ու կը լուսաւորէր ամէնէն խեղճուկ բնակարանները. իսկ այժմուս, ջերմաբաչխներով, կազով ու սալամանդրով տաքնալու դրութեան պատճառաւ, փոքրիկ քաղքենիները այլեւս տիկա միմիայն լսելով է որ պիտի գիտնան։ Կրակը, ձոյլ ոսկեդոյն, ձմեռ ատեն, արեւուն փոխանորդն է, ու չատ դիւրաւ կարելի է ըմբռնել թէ, նախնական դարերուն, մանուկ ժողովուրդները զանիկա իբր աստուած կը պաշտէին։ Երբ բոցանչոյլ կրակը, արտեւաններէ արտեւաններ կը վառէր՝ ծանուցանելու համար Տրոյադայի առումը, ամբոխը՝ կրօնական յարդանքով մէն էր որ կը դիտէր երեւումը այս լրատար բոցերուն։ Դեռ չատ ժամանակ չէ՛ անցած, Սէն–Ժանի գիշերներուն միջոցին, Ֆրանսայի չինականներն ալ, ամէն մէկ գիւղի մէջ, միեւնոյն հետաքրքրութիւնով կը դիտէին հրդեհումը ուրախութեան հուրքերուն, որոնք կը փայլէին բլուրէ բլուր, ու, տարբողելու համար կրակին հնադարեան պաշտամունքը, հնոցին բոլորտիքը կը պարէին՝ շրջերգներ երգելով...

Այսօր, մելամաղձօրէն խառնշտկելով վառարանիս կրակի կտորները որոնք կը սեւնան, խանդաղատած՝ կը յիշեմ ընդարձակ շրմինէն խոհանոցին ուր, ինծի տարեկից բզէզներու ընկերացած, իմ ձմեռնային օրերուս աղուոր մէկ մասը կ'անցընէի։ Այս լայնանիստ կրակատաը, որուն շուրջը ընտանիքը կը հաւաքուէր իրիկուան, շարժադոյքներով կահաւորուած էր, որոնք հիմա անհետացած են։ Նախ կար միաձոյլ ու սուրար՝ մետաղէ տախտակը որ վառարանին պատին մէջ ագուցուած էր. յետոյ, մուխէն սեւցած կըլընպարը, որուն կը կախէին մերթ պղինձէ եռոյը ուր ջուրը կ'երգէր և մերթ սանը որ դետնախնձոր եփելու սահմանուած էր։ Երկաթէ հաստատուն մեծ փայտակալները՝ ամբողջ ծառի արմատներ կը կրէին։ Դղեկեփայտէ աղանօթը կախուած էր մերկ պատէն վար. անոր դէմը՝ ուրիշ մուրոտ տուփ մը կար, ուր չվառած լուցկիներու տրցակներ կը դնէինք։ Որմանկիւնը երկաթէ թիին ու կրակը խառնելիք կողմն քով, մնամէջ խողովակ մը կը կանգնէր, զոր «հրացան» կ'անուանէին։ Այս ասպնջական բուխերիկին դարաւանդակին տակ՝ մեղի համար անդադար զարմանալի ու զբօսեցուցիչ բաներ կային նորանոր. կապտորակ կաղին յատակ սոյլերով յանկարծական ցայտումները, խոհարարուհին գուշակել կու տային նոր վիճակ մը. վառած, սպառած արմատներուն յեղակարծ փլուզումները՝ խարոյկին վրայ՝ ուր մանիչակագոյն պզտիկ բոցեր կը պարէին շրջմոլիկ հուրերու նման. ու՝ դեռ նոր՝ վառած կոճղերը՝ որոնց չորդին մեզմէ մէկը կը դառնար, դծդծելով կարմիր հետքեր զոր մենք «երիվներ» կ'անուանէինք. եւ իրիկունը, երբ կրակը կը մարէր մոխիրներուն տակ, սուր ու սրտիուն ճիչը միշտ

անտես ծղրիթի մը, որ իր ընտանի երգով կ'օրօրէր մեր արդէն նիրհած դլուխները։— Առտուն, երբ կոճղերը բոցանային ու խարոյկը չառաջունել սկսէր, մեծ հայրը՝ փուռէն թարմ թարմ հանած նկանակ մը առած կու գար. երկայնքին կը կտրէր դայն, չերտերուն միջուկները կը կարագէր առատօրէն ու կրակին կը դնէր՝ երկաթէ լայն կասկարայի մը վրայ տեղաւորելով։ Հացին կեղեւը տակաւ տակաւ կը խորովէր, կարագը հալելով ու դալարուելով՝ կը թափաւէր հացին միջուկը, համեղ բուրմունք մը կը ծաւալէր չրմինէին տակ, ու մեծ–հայրը, կարագը աղէկ մը ծծած չերտերուն վրայ աղի հատիկներ ցանելէն ետքը, տաք տաք, կը բաժնէր հրապուրուած դէմքերով ու կարկառուն ձեւերով։

Ճաշին մօտիկները, տեսարանը կը փոխուէր։ Շամփրավարը վառարանին անկիւնը հաստատուած, իր շղթայիկներու, կշռոցներու և ընդադոյցքներու մէջտեղն կը դարձընէր։ Խոհարարուհին շամփուրին կ'անցընէր երբեմն սխտորով ոչխարի գլխա մը, երբեմն ալ ճարտարօրէն ժողվուած վառեակ մը, ու հրակէզ կրակին առջեւ, տեսարանը, ժամացոյցի թիք թաքով մը կը փոխուէր. խորովոյքը կը կարմրէր բացարձակ, միսին ջուրը իւղոտ չիթերով կը կաթկթէր ճարպընկալին մէջ, ուրկէ դգալով դայն հանել ստիպուած էինք՝ ճարպիկօրէն ձիթելու համար ծխուն ու աղուոր դոյնով միսը...։

Ու այսպէ՛ս է որ ես որկրամոլ եղայ։

* * *

Այս մատաղ տարիքներուս, կրակին հեւասպնդումը մեզ կը հալածէր ամենուրեք։ Երբ դեղեցիկ եղանակը վերադառնար, դըպրոցէն կը փախչէինք՝ երթալ պտտելու համար սարահարթները ուր կլոր բլրակներով խոպանները կը վէտվէտէին այգիներուն ու անտառներուն միջեւ։ Այս առանձնութեան մէջ, մեր առաջին խնամքն էր մեծ կրակ մը վառել։ Վառելիքնիս ձեռքերնուս տակն էր. այգեստանին որթատունկի կտրուած ուռերը և անտառին եղերքէն չորցած ճիւղերը, որոնք առատօրէն կրակ կը հայթայթէին մեզի։ Երեք կարակոչտերու միջեւ կը դնէինք մեր խարոյկը, հոն բարդելով նաև գօս տերեւներ։ Լուցկի մը կը բռնկցնէինք ու հաճոյք մըն էր բոցին կամաց կամաց փայլիլը, կանանչ ոսպիկներուն գալարուելով ճարճատելը, և ծուխի կապոյտ սիւնին խաղաղ օդին մէջ բարձրանալը դիտելնիս։

Վերստին կը տեսնեմ այն վայրը, որ ժայռուտ կլորաձեւ լեռնահովիտի պէս տեղ մըն էր, ուր կարճ խոտին մէջ, թորթիկներն ու ծոթորները կ'ընդելուզէին իրենց սաղարթները բուրումնաւէտ։ Հնամենի թեղջոնները անտառին սահմանածայրը կազմելով՝ մեզ կը ծածկէին բարակ ստուերով մը, ու արօտավայրին դիմացի կողմը, հուսա՛ հունա, գիհիներ իրենց թաւուտ կոնը կ'արձակէին։ Տեղը հնամեայ հովանիի մը հանդամանքը ունէր եւ, մեր դասական յիշատակներովը, ինքզինքնիս սրբազան անտառը մտած կը կարծէինք։ Օր մը, դիցաբանութենէն ու նաև թերեւս մորիներու հոյզէն դինով, որոշեցինք զոհ մատուցանել։ Տարբաբախտ մացառադորտ մը, փոսի մը մէջ յանկարծակիի եկած, ձեռքերնիս ինկաւ. ծխարձակ հնոցին մէջ կը նետէի դայն, մինչդեռ ընկերս՝ չեմ դիտեր Հորասի ո՞ր տաղը կ'արտասանէր։ Հիւսիսային հովը քաղցրանուագ կը մրմնջէր սահմանածայրին թեղջոններուն մէջ ու մեզի կը բերէր բոյրը կթոցի համար հասունցած այգեստաններուն։ Ժայռերու լեռնահովտին ընդհանուր չափաւոր գիծերը, վէտվէտուն խոպանը, մեր կրակին մուխը որ ուղղակի կը բարձրանար դէպ ի երկինքին լուրթը, հողին բուրումները, խոնարհ անտառներու մերձաւորութիւնը,—ամէնքն ալ մեզի հին Յունաստանի գիւղանոցարի մը պատրանքը կու տային։ Բարին վերայ կեցած՝ ոտներ կը նետէի խարոյկին վրայ ու կը պոռայի.

—Io, Paean!...

Ու այսպէ՛ս է որ ես կրակապաշտ եղայ։

* * *

Քիչ մը աւելի ուշ, դեկտեմբերի իրիկուն մը ինքզինքս կը գտնեմ դարձեալ՝ սիրուն պայծառ կրակի մը առջեւ, որուն կը նայիմ խանդաղատանքով. բայց, այս անգամ իմ

նահանդիս քաղքենի համեստ սալօնի մը մէջ։—Կրակարանին անկիւնը, ցած աթոռի մը վրայ, դէմս նստած էր տասնըչորս տարեկան աղջնակ մը, որ խիստ կանխահաս էր մտրմնով և մտքով։ Նուրբ ու թխահեր էր ան, գրեթէ արդէն ձեւաւոր. հիւսուած ծամեր կը շրջանակէին իր աղուոր կիսադէմքով, սեւ ու քիչ մը ամէկոտ աչքերով երեսը։ Ես ալ՝ տասնըվեց տարուն մօտ էի, ու հեւտորութեան դասեր կ'առնէի. ինքզինքս շատ անտակ կը զգայի այս պատանուհիին քով որ արդէն փոքրիկ կնկան մը շնորհալութիւնը ունէր։ Անկիւն մը, մեր ծնողքները ուիսդ կը խաղային, լամբարի մը հովանաւորութեամբ, որ սենեակին մնացած ամբողջ մասին չուք կու տար։ Գրեթէ մեղի ուշադրութիւն չէին ըներ, ու՝ շրմինէին անկիւնը սեղմուած՝ կիսաձայն կը խօսէինք։ Իմ դեւատի բարեկամուհիս, որուն մայրը զինքը չէր հրսկեր այնչափ, խառնիխուռն, ամէն բանէ մէյմէկ քիչ կարդացած էր, Ուոլթըր Սքոթի վէպերը, Մոլիէռի կատակերգութիւնները։ Ու հիացումով կը յիշէինք այն անցքերը որոնք ամէնէն աւելի մեր աչքերուն զարկած էին, ծանրանալով մանաւանդ ա'յն էջերուն վրայ ուր սիրոյ հարց կար։ Երբեմն, այս թըռումներէն վերջը, յանկարծ համր կ'ըլլայինք, բայց մեր նայուածքները իրարու կը հանդիպէին վառարանին լոյսերովը, որոնք իրարու մէջ կը խառնուէին, յետոյ վարանքով կ'իջնային դէպի կիսավառ կոճղերը։ Դուրսը, պարիսեցը կը սուլէր ու իր կոծին երկարիլը կը լսուէր սանդուխին նրբանցքին ու խաղխամին մէջտեղէն։ Ներսս կը զգայի սեսակ մը հեղձում որ միեւնոյն ժամանակ անձկալից ու քաղցր էր։ Երբեք դորովոտ բառ մը չէի ըսած աղջնակին, երբեք ձեռքը չէի սեղմած... Չէի համարձակած...։ Բայց արդիլուած ընթերցումներու գաղանիքներուս իւրարու այս վատահումը, այս խորունկ նայուածքները որոնք փոխանակուած էին կրակին տարտամ լոյսովը, ինծի կ'ազդէին փափուկ յոյզ մը, փափուկ ու տաք մեղկութիւն մը...։ Իմ սիրտս կը վառէր լուիկ, ինչպէս վառարանին կոճղերը՝ իրենց մոխիրը ճերմակ խաւերուն մէջ....

Ու այսպէս է որ ես սիրահար եղայ։

ԱՆՏՐԻ ԹԻՕՖԻԷ

ԹՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

ԳԱՐՈՁԻ ՄՐՑՈՒՄ

Լրագրական անխորհրդապահութիւններ կան որոնք հաճոյք կը պատճառեն։ Այսպէս, ընդհանուր հետաքրքրութեան մը դոհացում տուաւ այն յայտնութիւնը, թէ Բարոզի Մրցում հաստատող դրասէր Նուիրատուն էր Յովհաննէս էֆ. Թավշանճեան, Նիւ-Եօրք հաստատուած Պոլսեցի ծանօթ վաճառականը, որ ամէն աւթիւ կ'օժանդակէ արդէն Պատրիարքարանի կողմէ ներկայացուած մարդասիրական պէտքերու,—Հիւանդանոցին, Գալֆայեան Որբանոցին, Նպաստամատոյց գործին, և այլն։ Այս անգամ, խնդրուած նըպաստ մը չէ որ կ'ընէ Թավշանճեան էֆ.ն, այլ բոլորովին ինքնատիպ յղացումով մը՝ կրօնային-դրական մրցանակ մը կը հաստատէ, 75 օսմ. ոսկիի գումար մը դնելով Ս. Պատրիարքին տրամադրութեան ներքև, բաց ի այն տպագրական ծախքէն զոր յանձն կ'առնու՝ առանձին հատորի մը մէջ ամփոփել տալու համար մրցանակի արժանի դատուելիք գրաւոր քարոզները։ Այս նորութեան օգուտը ու առաւելութիւնը հո՛ն է որ, փոխանակ յաւխանական քննադատութեան յանկերգը կրկնելու՝ մեր կարգ մը քարոզիչներու բեմբասացութեանը դէմ, աւելի կ'ընծայուի առնոց՝ ինքնամփոփուելու ու բարելաւուելու. յոռին ձաղկուելու տեղ՝ լաւը կը քաջալերուի ու կը դնահատուի։

Օրմանեան Ս. Պատրիարքը և Տ. Եղիշէ եպիսկ. Դուրեան, որոնք՝ իբրև գլխաւոր քննիչներն այս մրցման՝ չպիտի մասնակցին անոր, մատղիր են՝ իբրև համակրական արտայայտութիւն մը իրենց կողմէ այս գեղեցիկ գործին՝ մրցանակաբաշխութենէն ետքը իրենք ալ մէյմէկ քարոզ գրի առնել ու զետեղել հրատարակելի հատորին մէջ։

Կը դանդատինք երբեմն թէ ժամանակակից բարքերը Դրականութեան մեկենասներ չեն տար մեզի։ Երիտասարդ ու ազնուասիրտ վաճառականը, որ նախաձեռնութիւնը կու տնենայ այս մրցումին ու անոր յաջողելիք հրատարակութեանը, անուղղակի կը հատ-

տատէ թէ դրասիրութենէ հաճոյք զգացողներ ունինք տակաւին առեւտրական ու սեղանաւորական աշխարհին պատկանող մեր ունեւոր դասակարգին մէջ։ Երեւոյթը մխիթարական է։

«ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի ՍՐԿԱՀԱՆՐԱԳԻՒՆԱԿԸ

Հաճոյքով կը ծանուցանենք թէ մեր յարգելի պաշտօնակիցը, Բիւզանդ էֆ. Բէշեան, որ երէկ հրատարակեց իր թերթին 2000րդ թիւը, այս բարեդէպ առիթը կը ծծնէ «Երկհազարթուեակ»ի մը հրատարակութեամբ,—այսօրուան բացառիկ թիւը,—որ մասնաւորապէս ճոխ ու շահեկան բովանդակութիւն մը պիտի ունենայ՝ գրական յօդուածներով, ուսումնասիրութիւններով, բանաստեղծական գրուածքներով, ամէնքն ալ ծանօթ գրիչներու արտադրութիւն։

Տաղանդաւորները կամ քանամեակները, հաղար կամ երկհազար—թուեակները, լրագրական ասպարէզին մէջ, կայաններ կամ հանգրուաններ են ուր վայրկեան մը կանգ կ'առնու թերթի մը վարիչը, դիտելու համար ճամբան զոր կտրած անցած է և մասաւորական աշխատութիւնը զոր կատարած է այդ միջոցին, նոր եռանդով ու աշխուժով շարունակելու համար։ Բիւզանդիոնի Տնօրէն—Խմբագրապետը, նոյնքան փորձ հրապարակագիր որքան գործնական մտքի տէր անձ, այս յետսահայեաց ակնարկէն զոհունակ տպաւորութիւն մը միայն պիտի կրէ, և տարակոյս չունինք որ լրագրական շրջանակի մէջ իր այսօրուան սարքած հանդէսը,—գրչի հանդէս մը,—նորանոր յաջողութիւններ պիտի ապահովէ իրեն, յառաջիկային համար ալ։

Ջերմապէս կը խնդակցինք մեր վաղածանօթ պաշտօնակցին հրապարակագրի գործունէութեան այս բերկրաւիթ ծնունդ, բարեկամական անկեղծ մաղթանքներով ու շնորհաւորութիւններով։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱՐՔԱՊԱՆԴ

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին օծման մեծաշուք արարողութիւնը կը կատարուի վաղը, Աչխարհամատրան կիրակի, Սիսի տաճարին մէջ։

Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոս՝ իր Աթոռը հասած վայրկեանէն՝ առանց սպասելու այդ կրօնական հանդիսաւոր նուիրագործմանը, խոյն ձեռնարկեց Մայրաքաղաքին լքուած ու թափուր վիճակը դարմանելու. իր առաջին հոգածութեան առարկան ըրաւ ելմտական կացութեան ճշդումը, ժողովներու կազմակերպութիւնը, դանձարանին ու թանգարանին մէջ գտնուած եկեղեցական և գրենական առարկաներու,—ոսկեղէն ու արծաթեղէն անօթներ, չուրջառ, խաչ, դաւազան և այլն, ինչպէս նաև ձեռագիր ու տպագիր հատորներ,—ցուցակագրութիւնը։ Նոյնպէս, վարժարան, եկեղեցական երգեցողութիւնը, միաբանական մատակարարութիւն, Ն. Սրբազնութեան ուշադրութեան առարկայ դարձան անմիջական կերպով։ Կիլիկիոյ ժողովուրդը՝ տեսնելով կամ լսելով նորընտիր Հովուապետին այս գործունէութիւնը, անհուն բերկրութեան մէջ է, և իրաւամբ, ու կ'ակնկալէ ամբողջ թեմերուն եկեղեցական ու կրթական գործերուն հետզհետէ բարւոքմանը ու զարգացմանը։ Ս. Կաթողիկոսը, Երուսաղեմի մէջ, Լուսարարապետութեան հետ վարած է նաև ժառանգաւորաց վարժարանի տեսչութիւն, և նոյնքան նախանձախնդիր է եկեղեցական կարգուսարքերու՝ որքան ձեռնհաս՝ կրթական գործին. աշխատութիւնը որ կը ներկայանայ իրեն՝ ծանր է և բազմաճիւղ. բայց Ամեն. Սահակ Սրբազանը մօտէն ճանչցողները գիտեն թէ՝ իր պարտականութեան գիտակից ու անձնուէր այդ եկեղեցականը յոգնիլ չգիտեր։ Կայս. Կառավարութեան կողմէ իրեն նկատմամբ ցոյց տրուած վստահութիւնը եւ ազգին համակրանքը միակ զօրավիգն են Ն. Սրբազնութեան, ինչպէս քանիցս յայտարարեց իր ուղեւորութեան միջոցին, Երուսաղեմէն մինչեւ Սիս, ամէն մէկ կայքին ու ամէն ընդունելութեանց առթիւ։

Օծումէն ետքը՝ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը մայրաքաղաքս պիտի դայ, իր հաւատարմական ու երախտագիտական զգացմանց հաւաստիքը մատուցանելու յոտս Կայս. Գահոյիչ։

Երուսաղեմի նորընտիր լուսարարապետ Տ. Գաբրիէլ Վրդ. Անոյշեան իր պաշտօնին գլուխը անցեր է արդէն, ինչպէս հաղորդե-

ցին օրաթերթերը, բանալիներու յանձնումը կատարուելով աւանդական արարողութեամբ մը որ կը կատարուի Գլխադրի տաճարին մէջ։ Մանուցուեցաւ նաև այս առթիւ թէ նորընտիր լուսարարապետը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցեր է Ելեւմտից Տեսուչ Տ. Ղեւոնդ վրդ. Մաքսուտեանի հետ և թէ համակիր ընդունելութիւն մը գտեր է Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքէն։ Երուսաղեմէն հասած այս արձագանգներէն կրնանք հետեւցնել թէ Միաբանական վէճերուն վերջին հետքերն ալ անհետացած են, և թէ Վանքին Տնօրէն Խորհուրդը՝ որուն կ'անդամակցի նաև Լուսարարապետը՝ Տ. Ղեւոնդ Վ. ի ատենապետութեան ներքեւ կը շարունակէ նոր եռանդով մը վարել Ս. Յակոբեանց դարաւոր հաստատութեան բազմաճիւղ գործերը որոնք կարող և վստահելի ձեռքերու մէջ կը գտնուին, ալեզարդ Պատրիարքին հովանաւորութեան ներքեւ։

Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահայրի Տեղակալ անուանուած է, Լէոն ծդ. Պապին որոշումով, Հ. Թադէոս Թոռունեան, վեց տարուան չրջանի մը համար։

—Նոյն միաբանութեան բազմաչխատ անդամներէն Հ. Եղիշէ վրդ. Գաֆթանեանի քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանը պիտի կատարուի մօտ օրերս, Բանկալթիի Մխիթարեան վանատան մէջ։

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Բերայի վարժարանին ուսուցիչներէն Գարեգին էֆ. Ոսկանեանի քառորդ դարու ուսուցչութեան յոբելեանը տօնուեցաւ կիրակի օրը, այդ հաստատութեան մէջ, կրթական համեստ ու գեղեցիկ հանդէսով մը։ Առաջին անգամն է որ Հայ Հռոմէական հասարակութեան մէջ ուսուցչական յոբելեան մը կատարուի։

Ողբացեալ Ադամեանի մահուան տասնամեակին առթիւ հոգեհանգիստ կատարուեր է Նախիջեւանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, և գիշերը թատերական երեկոյթ մը տրուեր է՝ բեմին մէջտեղ դրուելով Ադամեանի կիսարձանը։ Տիկին Սիրանոյշ և Տիկին Հրաչեայ՝ բեմական նախկին ընկերուհիները ողբացեալ արուեստագէտին՝ մասնակցեր են այս ներկայացման, ի պատիւ անոր յիշատակին։

Մանչէսթրէն Սրամ էֆ. Դարակէօզեան 200 ոսկի նուիրած էր Խասգիւղի Դալիթայեան Որբանոցին։ Այդ հաստատութեան սանուհիները՝ ի նշան իրենց երախտագիտութեան՝ մետաքսեայ ձեռագործ դեղեցիկ շրջանակ մը պատրաստելով, նուիրատուին խրկեր են։

Պատրիարքարանէն դրուած էր Աղեքսանդրիա՝ Պօղոս փաշա Նուպարի, թէ տեղւոյն կրթական և թաղային գործերուն մէջ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ դատուած ըլլալով՝ փափագելի է որ մնայ տեղւոյն Թաղ. Խորհուրդին մէջ և վարէ ատենապետութիւնը։ Պօղոս փաշա պատասխանած է թէ, հակառակ իր բաղձանքին, չպիտի կրնայ ստանձնել այդ պաշտօնը, վասն զի իր հիւանդագին վիճակին պատճառով՝ տարուան մեծ մասը Եւրոպայի մէջ անցընելու հարկադրուած է։

Ս. Հայրապետը իմանալով Կեսարիոյ առաջնորդին հիւանդութիւնը, հեռագրաւ պատուիրած է որ Տ. Հմայեակ եպիսկ. Դիմաքսեան Մայր Աթոռի ներկայացուցիչն ըլլայ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին օծման հանդէսին առթիւ։ Բայց հեռագրական պատուէրն ուշ հասած ըլլալով, Հմայեակ Սրբազան պատասխանեց թէ նիւթապէս անհնար է ժամանակին Սիս դտնուիլ։ Հետեւաբար, Պատրիարքարանի պատուիրակ Տ. Մովսէս եպիսկ. Կէօմրիւքճեանին պիտի վիճակի՝ միանգամայն Մայր Աթոռի ներկայացուցիչն ըլլալ, եթէ ըստ այնմ հեռագրուի իրեն՝ Ս. Հայրապետին կողմէ։

Ուսումն. խորհուրդը հրատարակած է Պոլսոյ թաղային 40 վարժարաններուն 1903 յունուար 1ի վիճակացոյցը, ուսկից կը տեսնուի որ մինչ 1902 տարեշրջանին 2018 աշակերտ կար այդ վարժարաններուն մէջ, այս տարուան սկիզբը 1857ի իջած է անոնց թիւը։ Աշակերտուհիներուն թիւը, ընդհակառակը, 1223էն բարձրացած է 1261ի։

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պէրութէն, դրասէր ազգային մը, մէկ օրինակ տարեկան Մասիս նուիրեց տեղւոյն երկսեռ վարժարանին։

ՄԵՐ ԳԱՒԱՌԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մասիսի այն գաւառային բաժանորդներէն, որոնց գտնուած քաղքին մէջ գործակալ չունինք, ստիպողաբար կը խնդրենք որ հաճին իրենց բաժանորդագիրը ուղղակի Խմբագրութեանս ղրկել՝ մանտա-բօսթով կամ նամակագրչմով։ Արդէն իսկ ներկայ տարեշրջանի 4րդ ամսուան վերջին հասած ենք և իրաւունք ունինք ապասելու որ մեր հեռաբնակ ընթերցողները,—հին թէ նոր բաժանորդ,—որոնք փափագած են Մասիս ստանալ ու կանոնաւորապէս կը ստանան 1903 յունուարի սկիզբէն, այլեւս փութան հատուցանել իրենց պարտքը որ 50 ղրշ.ի համեստ գումարին մէջ կը սահմանափակուի։

Կը յուսանք որ մեր այս հրաւէրը անհետեւանք չպիտի մնայ և մինչև մայիսի սկիզբը պիտի ստանանք այդ կարգի անվճար բաժանորդագիրները, Մասիսի Նամակատուփին միջոցաւ իւրաքանչիւրին անուանական կերպով երկրորդ հրաւէր մը ուղղելու և թերթին առաքումը դադրեցնելու հարկին մէջ չի գտնուելու համար։

—Սամսոնի մեր բաժանորդներէն անոնց որոնք տակաւին մեզի չեն հասուցած իրենց բաժանորդագիրը (հակառակ իւրաքանչիւրին ընկալագիրը առանձին նամակով կանխաւ ղրկուած ըլլալուն) կը ծանուցանենք թէ այդ քաղաքին մէջ Մասիսի գործակալութիւնը ստանձնած է Միհրան էֆ. Հէօքէլէկեան (Ն. Իփէքեան Վաճառատուն) և կը խնդրենք որ փութան յիշեալին յանձնել իրենց պարտքը։

—Ինչպէս նախորդ շրջաններուն, այս տարի եւս հետեւեալ քաղաքներուն մէջ մեր գործակալներն են. Ատաբազար՝ Ստեփան էֆ. Սափրիչեան, Նիկոմիդիա՝ Խաչիկ էֆ. Աճէմեան, Մարզուան՝ Աւետիս էֆ. Կիւլպէնկեան։ Հետեւաբար կը հրաւիրենք այդ քաղաքներու Մասիսի բաժանորդները որ հաճին յիշեալներուն յանձնել իրենց բաժանորդագիրը և ստանալ ընկալագիրը։

—1901 և 1902 տարեշրջաններու Մասիսի հաւաքածուներուն ամբողջացման համար՝ պակաս թիւերու խնդրանքը այնչափ շատ է որ ամբողջին փոխարժէքը կարեւոր գումարի մը կը հասնի։ Կը ցաւինք, հետեւաբար, որ չպիտի կրնանք ձրիաբար գոհացում տալ եղած խնդրանքներուն։ Արդէն, թերթին ճակատը կը կարդացուի սա յայտարարութիւնը—«Այն բաժանորդները որոնք պակաս թերթ ստացած են՝ պէտք է խնդրեն Խմբագրութեան։ Ժամանակ անցնելէ վերջ, այս տեսակ առարկութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր»։

Այսու հանդերձ, գոհացում տալու համար մեր վաղեմի բաժանորդներուն, կը ծանուցանենք իրենց թէ հին թերթերը կրնան ստանալ՝ խնդրուած իւրաքանչիւր թիւի համար 40 փարայի բուլ ներփակելով նամակին մէջ և որոշապէս նշանակելով տարեշրջանը ու թիւը։ Առաքման ծախքը Խմբագրութիւնը ինք կը ստանձնէ։

Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տպագրական Տեսչութեան քննիչներէն Աբիկ էֆ. Ոսկեմատեանի՝ Տիկին Հօրթանս Ոսկեմատեանի մահուան առթիւ, որուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի առաւօտ, Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, Տ. Հմայեակ եպիսկոպոսի նախագահութեամբ։

ՏՈՔԹՈՐ Լ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՑԺ-ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

Մասնագէտ կանանց հիւանդութեանց

(Վկայեալ Բարիզէն)

Կը դարմանէ ներքին ու արտաքին հիւանդութիւններ, կը կատարէ վիրաբուժական գործողութիւններ՝ վերջին կատարելագործեալ դրութիւններով։

Բարիզի, Նանսիի հիւանդանոցներուն մէջ երկար տարիներ օգնական-բժիշկի (էքսթերն) պաշտօնը վարած ըլլալով, գործնական ու փորձառական երկար ուսումնասիրութիւններ ընելէ վերջ, այս անգամ Կ. Պոլիս եկած եւ հաստատուած է Բերա, Թարլա Պաշը, թիւ 136։

Ծանօթ.—Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր կէս օրէն վերջը իր բնակարանին մէջ, ժամը 1–4 (Ը. Ե.)։ Երեքշաբթի օրերը միեւնոյն ժամուն ձրիաբար կը դարմանէ կարօտ հիւանդները։ 12—20

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Տպագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ Օրագրի

" AU TALON D'OR „
Օ ԹԱԼՕՆ Տ'ՕՐ

ԲԱՐԻԶԵԱՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ ԴՈՐԾԱՐԱՆ

ԳԱՌԼՕ ԱՇՆԱՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՒ ՁԱՓՈՒ ՎՐԱՅ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Նաեւ կաղերու համար պատրաստուած

Կալաթա , Վոյվոտա փողոց , թիւ 103

Ճաշակաւոր ու վերջին նորաձեւութեան համաձայն կօշիկներու յանձնարարութեան համար ,—մանաւանդ չափու վրայ շինուելիք ,—կ'արժէ անգամ մը այցելել սոյն վաճառատունը :

Կ. Յ. ՏԷՄԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐ

ՍԱՄՍՈՆ

Կը ստանձնէ վաճառականական պիտոյից , տպագրական գործերու պատրաստութեան հոգը .

ԳԻՆ ԴԻՐԱՄԱՏՁԵԼԻ .

Մաքուր եւ արագ գործօնեութիւն .

Արժէք կանխիկ . 5%ի զեղչ .

Ծանօթ վաճառականաց , ապառիկ .

Առաջին փորձը կը վստահեցնէ ձեզ ամէն մասամբ :

Մանրամասնութեանց համար դիմել

Կ. Յ. ՏԷՄԻՐՄԵՆՃԵԱՆ

ՍԱՄՍՈՆ

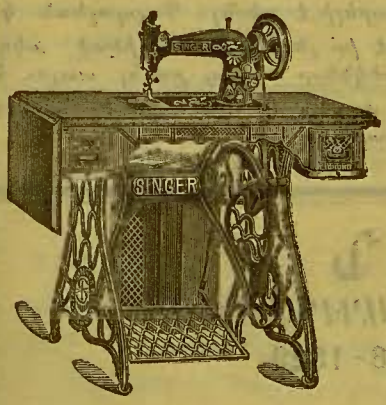

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ , բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենայ , որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ , մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է :

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Gie.

Ձեռքի , ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին :

մեքենան լաւագոյնն է . սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը , հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը դնէ :

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

ԲԵՐԱ.	1. *Մեծ փողոց , Պօն Մառչէի դէմ , Թ . 343 եւ 343 կրկին՝* 2. *Մեծ փողոց , Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ .*
ԿԱԼԱԹԱ.	1. *Սինկէր խան , Թիւնէլին եսեւը .* 2. *Դարաքէօյ , Թրամվէյին կայարանին դէմ .*
ՊՈԼԻՍ	1. *Սուլթան Համամ , Թ .* 2. *Սուլթան Պէյազիտ , Թրամվէյի կայարանին դէմ , Թ . 13 .*
ՍԿԻՒՏԱՐ	*Զարշը Պոյու , Թ . 120 .*

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կատարեալ երաշխաւորութիւն:

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ :

Սինկէրի Ընկերութեան կեդրոն՝ վարչատեղին կը գտնուի Բերա , Մեծ փողոց , Թ . 343 եւ 343 կրկին , Սարգիս Պէյ Տիւզոյոյի տունը :

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻԻՆԻՕՆ Ապահովագրական Ընկերութեան Տնօրէնութիւնը 1/14 մարտէն սկսեալ իր գրասենեակները փոխադրած է Պոլիս, Սուլթան Համամ նորաշէն Բաթբրճի Օղլու Բասաժը։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
ԲԵՐԱ, ՄԵԾ-ՓՈՂՈՑ, Թ. 200
ԿԱԼԱՔԱ-ՍԷՐԱՅԻ ԼԻՍԷԻՆ ԴԷՄ

Գշ. Եշ. Շբ. օրերը առաւօտեան կանուխեն մինչեւ իրիկուան ժ. 11½
Բշ. Դշ. Ուր. օրերը 6ԷՆ մինչեւ 11½
կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ
(ՄԵՂՐՈՒՆԻ)
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Մուղաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ Պարսկական Վարժարանին
Բերա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, թիւ 61
Զրաճեան աբառիման

Պալպալեան ամէն օր ակռայի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողները կ'ընդունի. իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5։ Դիշերուան ո եւ է ժամուն կարելի է դիմել։ Պալպալեան կ'ներաշխաւորէ իր լեցուցած ու չինած ակռաները։ Ցորեկները ակռայ քաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկայ. քաշել տուողին կամքէն կախեալ է։

Աղիաճեռուն ձրի

ԻԻՆԻՕՆ
ՀՐԴԵՀԻ եւ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՁ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ.

Մինչեւ 1899ի վերջը հատուցեալ վնասք	240,000,000	ֆր.
1899ին գանձուած ապահովագին	19,500,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստ	105,000,000	»
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	18,000,000,000	»

ԿԵՆԱՑ ՃԻՒՂ.

Մինչեւ 1889ի վերջը հատուցեալ վնասք	99,000,000	ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	253,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	150,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60%—ինչ որ «Իւնիոն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ. ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ։

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ գիներով։ Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան պայմանները։ Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի ապահովագրուողք ՉԵՐԾ են այն վնասներեն եւ յուսախաբութիւններեն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բարդման (accumulation des bénéfices) ՅՅՈՒ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին։

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ
Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն
Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասաժ Բաթբրճը Օղլու
Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ